

Marzec H.

WSPÓŁCZESNY NAUCZYCIEL, JEGO ZADANIA I ROZWÓJ ZAWODOWY

Гелена Мажець. Сучасний учитель, його завдання і професійний розвиток.

A Розглядається проблема неперервного професійного розвитку вчителя не тільки як необхідна й актуальна вимога часу, а й його обов'язок як професіонала. Проаналізовані нормативні документи, що регламентують кваліфікаційні вимоги до вчителів і встановлюють ієрархію рівнів їхнього професійного росту, а саме: вчитель-стажер, учитель призначений за контрактом, учитель призначений за направленням, сертифікований викладач. Охарактеризовані умови кар'єрного росту вчителів, серед яких: стаж роботи, здача кваліфікаційних іспитів, аналіз професійних досягнень учителя тощо. Зосереджена увага на ролі міжнародних організацій у розвитку педагогічної освіти в майбутньому та створенні необхідних умов для ефективної організації формальної та неформальної освіти протягом усього життя.

Ключові слова: учитель, професійний розвиток, неперервна освіта, умови кар'єрного росту.

Najmniej działa się tym, co się mówi, więcej tym,
co się robi, a najwięcej tym kim się jest.

Seneka

Cechy nauczyciela współczesnego

Kim jest nauczyciel? W literaturze spotykamy różne definicje nauczyciela. I tak oto z Encyklopedii Pedagogicznej dowiadujemy się, że nauczyciel to «osoba ucząca innych przez przekazywanie wiadomości (treści), wprowadzająca w świat wartości oraz kształtująca kompetencje i umiejętności, w tym uczenia się przez całe życie.» Jest to innymi słowy osoba, która w swoim zawodzie jest profesjonalistą przygotowana zarówno merytorycznie, pedagogicznie, psychologicznie jak i również metodycznie. Wyzwała ona aktywność w swoich uczniach oraz wspomaga ich rozwój. Jest to osoba, która jest nieocenionym źródłem wiedzy i etycznych wartości dla uczniów. Pomaga im w zdobywaniu doświadczenia społecznego i życiowego w ciągle zmieniającym się świecie.

Z. Żukowska określa, że «nauczyciel to zawód i powołanie, to zdolności wrodzone i wyuczone, to odpowiedni zbiór cech osobowości temperamentu, to umiejętność poświęcania się dla dobra innych osób, to miłość do dzieci. Praca w zawodzie powinna przynosić nauczycielowi przyjemność i satysfakcje, bez względu na różne okoliczności i sytuacje (np. stan materialny).»

Ciekawy pogląd o tym kto powinien zostać nauczycielem głosi G. Kerschensteiner i pisze, że «nauczycielem powinien zostać ten, kto znajduje szczęście w przyczynianiu się do duchowego i psychicznego wzrostu innych ludzi, kto tyle ma w sobie czystej młodości, że ani ciężar przeżytych lat, ani życiowa dojrzałość, ani móżół codziennej pracy nie potrafią w nim zasypać tryskającego źródła nie wzruszonej wiary w zwycięską moc ogólnoludzkich poznawczych wartości.» Należy pamiętać, że nauczyciel to człowiek, który wskazuje swoim uczniom drogi poznania, uczy jak pokochać wiedzę. To osoba, którą cieszą sukcesy podopiecznych, a martwią porażki. Nauczyciel to nie tylko zawód to powołanie, a nauczanie i powołanie to misja. Dlatego warto tutaj przytoczyć słowa Jana Władysława Dawida, że «w żadnym zawodzie człowiek

nie ma tak wielkiego znaczenia jak w zawodzie nauczycielskim. Architekt może być złym człowiekiem i zbudować dom ładny i wygodny; inżynier, który przebił tunel, przeprowadził wielkie drogi, pobudował wielkie mosty – mógł być człowiekiem lichym. Już mniej to jest możliwe u lekarza (...). A już nauczyciel – zły człowiek jest sprzecznością w samym określeniu, niemożliwością. Nauczyciel taki może tego lub innego nauczyć, rzeczy oderwanych, przypadkowych, ale pozostanie uczniowi obcym, w życiu jego żadnego wpływu nie odegra.»

Istotnym zagadnieniem wymagającym omówienia są cechy osobowości nauczyciela. Problematyka osobowości nauczyciela – wychowawcy w myśli pedeutologicznej zajmuje ważne miejsce, czego potwierdzeniem jest bogata literatura pedagogiczna i psychologiczna.

Na uwagę niewątpliwie zasługuje praca W. Okonia «Osobowość nauczyciela», w której to poza artykułem autora można znaleźć rozprawy o nauczycielu wybitnych polskich pedagogów i psychologów, m.in. J. W. Dawida, Z. Mysłakowskiego, S. Szumana oraz St. Baley. Zajmowali się oni poszukiwaniem i projektowaniem pożądanych cech nauczyciela, cech które miały być charakterystyczne dla «duszy nauczycielstwa», «talentu pedagogicznego» oraz «osobowości nauczyciela».

Rozważana o cechach nauczyciela niewątpliwie należy zacząć od J. W. Dawida, który twierdził, że na istotę «duszy nauczycielstwa» «składają się takie cechy nauczyciela jak: miłość dusz ludzkich; potrzeba doskonałości; poczucie odpowiedzialności i obowiązku; ewnętrzna prawdziwość i moralna odwaga.

W rozprawie «Co to jest talent pedagogiczny» Z. Mysłakowski stwierdza, że dominującą cechą talentu pedagogicznego jest kontaktowość, natomiast jego tło stanowią: żywość wyobraźni, instynkt rodzicielski, zdolność do wyrażania uczuć oraz nastawienie psychiki na zewnątrz.

Osobowość doskonałego nauczyciela według S. Szumana tworzą dwa elementy a mianowicie: pierwszym jest to, co nauczyciel posiada i ma do rozdania; drugim sposób rozdawania, zwłaszcza umiejętność oddziaływania na innych.

Warto tutaj przytoczyć słowa S. Szumana «*Bogata osobowość, dojrzały charakter, wielka wiedza i piękna dusza nie stanowią jeszcze talentu, podobnie jak umiejętność oddziaływania, zdolności agitacyjne lub kontaktowości. Dopiero harmonijne współwystępowanie obydwu elementów warunkuje pełną osobowość nauczyciela.*»

Na temat cech dobrego nauczyciela – wychowawcy rozważał również inny autor, a mianowicie St. Bailey. Za najistotniejszą cechę osobowościową nauczyciela uważał on zdarność wychowawczą, która jest swoistym zbiorem cech umożliwiających wychowanie. Zalicza się do nich m.in. przychylność dla wychowanków, rozumienie ich psychiki, potrzeba obcowania z ludźmi, cierpliwość, takt pedagogiczny, powinowactwo duchowe z dziećmi, respektowanie indywidualności oraz swoiste zdolności artystyczne. St. Bailey wychowawcę, który posiadał wszystkie te właściwości w stopniu ponadprzeciętnym proponuje nazywać wychowawcą integralnym.

B. Karolczak – Biernacka przeprowadziła wśród nauczycieli badania pilotażowe na temat pożądaných cech osobowości współczesnego nauczyciela i dowiodła one, że:

- nauczyciel powinien mieć pewność siebie czyli odwagę;
- profesjonalizm, odpowiednia wiedza pedagogiczna i psychologiczna, którą stale poszerza oraz kompetencja;
- współczesnego nauczyciela ma cechować inteligencja, błyskotliwość, twórcze myślenie, pomysłowość, innowacyjność;
- jego stosunek do zadań ma cechować aktywność, pracowitość, odpowiedzialność, sumiennność, rzetelność, systematyczność, rzeczowość, pilność;
- nauczyciel w stosunku do uczniów powinien być sprawiedliwy, wymagający, przyjemny, wyrozumiały, pomocny, tolerancyjny, cierpliwy, życzliwy, komunikacyjny;
- kolejne cechy to dynamizm, zorganizowanie, aspiracje, samostereowność i powołanie do zawodu.

Poza tymi wymienionymi wyżej cechami zdaniem badanych nauczyciel powinien być interesujący, autentyczny, otwarty na zmiany, rzeczowy, praktyczny, pełen godności oraz nowoczesny. Natomiast Cz. Banach w swoim artykule pisze, że osobowość nauczyciela wychowawcy obejmuje trzy struktury, a mianowicie: poznawczą – wyrażającą się działaniami związanymi ze spostrzeganiem rozumieniem ucznia, wychowanka; motywacyjną obejmującą system wartości, potrzeby i postawy nauczyciela; czynnościową – prakseologiczno – pedagogiczną.

Autor ten w swoim artykule przedstawił wyniki badań na temat osobowości nauczyciela. Ujął on cechy osobowości nauczyciela w formie przeciwieństw – antynomii (cech pożądaných – pozytywnych oraz niepożądaných – negatywnych). W wyniku tych badań powstały propozycje 5 grup cech osobowości i szeregu cech-właściwości wchodzących w ich zakres tematyczny:

– *cechy – właściwości osobowe* – nauczyciel ma być dostępny, bezpośredni. Ma on szanować godność uczniów, akceptować młodzież, taką jaką jest. Poza tym ma być tolerancyjny, obowiązkowy i sumienny. Życzliwy, miły, sympatyczny mający poczucie humoru i pogodę ducha. Nauczyciel powinien być dobrym organizatorem, pogodnym opiekunem, serdecznym, kulturalnym i taktownym. Powinien mieć własne zdanie i być odważnym w wyrażaniu swoich poglądów. Skromny, prostolinijny, autentyczny to inne cechy, które powinien posiadać nauczyciel. To osoba umiejąca twórczo przystosować się do zmian społecznych i oświatowych, potrafiąca pokonywać trudności. To człowiek cierpliwy, bezinteresowny, sprawiedliwy, dyskretny;

– *cechy – właściwości intelektualne* – w świetle ciągle zmieniającego się świata nauczyciel ma być inteligentny, mądry i zdolny. Posiadający wysoki poziom wiedzy, kwalifikacji oraz szerokie zainteresowania. Ma on być samodzielny w myśleniu, a zarazem twórczy w formułowaniu problemów i poglądów. Powinien być spostrzegawczy i posiadać żywą wyobraźnię,

– *cechy – właściwości dydaktyczne (prakseologiczno –*

pedagogiczne) – nauczyciel mający odpowiednią i aktualną wiedzę merytoryczną i dobre przygotowanie metodyczne, stosujący różne metody dydaktyczne oraz środki dydaktyczne w tym nowoczesną technologię kształcenia. To człowiek znający podstawy pedagogiki, psychologii oraz uznający ich przydatność. Musi to być osoba znająca swoich podopiecznych ich potrzeby, możliwości. Odpowiedzialna za swoich uczniów przed rodzicami i władzami. Ma być wymagający od siebie i innych, konsekwentny, obiektywny, dociekliwy i sprawiedliwy w ocenianiu i załatwianiu spraw. Samodzielny, twórczy, poszukujący nowych metod i środków, a poza tym ambitny, odważny, przestrzegający przepisów. Nauczyciel potrafiący aktywizować swoich uczniów i stosujący indywidualizację w nauczaniu i poznawaniu uczniów. Dostrzegający i podkreślający osiągnięcia i postępowania uczniów. To nauczyciel samokształcący i doskonalący swój warsztat pracy i pracujący nad sobą;

– *cechy – właściwości wychowawcze* – jest to nauczyciel otwarty na problemy młodzieży, zajmujący się chętnie pracą z młodzieżą, przychylny i potrafiący zjednać sobie uczniów. Wyrozumiały i opiekuńczy to kolejne jego cechy. Nie tylko uczy, ale także wychowuje młodzież traktując ją podmiotowo. Jako człowiek wyrozumiały, opiekuńczy nie ośmiesza uczniów i nie obraża się. Zawsze dotrzymuje słowa i obietnic;

– *cechy – właściwości zewnętrzne* – nauczyciel powinien posiadać schludny wygląd, dobrą prezentację ogólną. To osoba dbająca o zdrowie fizyczne i psychiczne oraz odporna na trudności w pracy. Potrafi ekspresyjnie przekazywać informacje. Ma kulturalny sposób bycia.

Dodatkowo Cz. Banach wyciągnął wnioski z przeprowadzonych badań i zaznaczył, że można z pewnym uproszczeniem i uogólnieniem przyjąć jako cechy pożądanе (pozytywne) ułożone hierarchicznie w sposób następujący: otwartość i umiejętność kontaktu z młodzieżą, empatia; kompetencja merytoryczna i metodyczna; poszanowanie godności ludzkiej, podmiotowość; sprawiedliwość i obiektywizm w ocenianiu uczniów; dialogowość, negocjacyjność, demokratyczny styl kierowania; dyscyplina i wymagalność, konsekwencja w postępowaniu, wspomaganie w kłopotach; tolerancja, kultura ogólna i pedagogiczna; umiejętność planowania i organizowania pracy własnej i zbiorowej; motywacja i umiejętność samokształcenia oraz doskonalenia swojego warsztatu pracy (rozwój zawodowy) poczucie humoru.

Istotą pracy nauczyciela jest, jak kiedyś wyraził G. Klimowicz jednym słowem, *MOTTO*. Tworzą go pierwsze litery słów: *miłość, odpowiedzialność, tolerancja, troskliwość, otwartość.*

Funkcje i zadania współczesnego nauczyciela

W dzisiejszych czasach od nauczycieli wymaga się realizacji określonych celów oraz pełnienia wielu ról i funkcji w procesie dydaktyczno - wychowawczym. Nie ma wątpliwości, że najważniejszym celem nauczyciela powinno być dobro ucznia, jego rozwój intelektualny (umysłowy) i etyczny (moralny). Każdy nauczyciel powinien pamiętać także by realizować cel jakim jest promowanie zdrowia zarówno tego psychicznego jak również fizycznego. Nauczyciel podejmujący się pracy w tym zawodzie musi być świadomym obowiązkom jakie na nim spoczywają.

Jak twierdzi J. Hołodiuk «*nauczyciel to pracownik placówki oświatowej, której posiada kwalifikacje do nauczania i wychowywania swoich podopiecznych. Do jego zadań należy poznanie uczniów i ich warunków bytowych, czuwanie nad zachowaniem, postawami społeczno-moralnymi, kulturą i zdrowiem, kształtowanie pozytywnego stosunku do nauki oraz organizowanie pomocy i opieki w indywidualnych przypadkach.*» W cytowanym fragmencie wyeksponowane są powinności nauczyciela, dlatego w tym zawodzie zostały wyznaczone funkcje i zadania nauczyciela.

Jak pisze J. Kuźma do podstawowych funkcji nauczyciela, które są realizowane w szkole zalicza się:

– funkcje informacyjno – kształcące: gdzie nauczyciel przekazuje swoim uczniom wiedzę z zakresu różnych przedmiotów.

Kształtuje ich nawyki, umiejętności, które dzieci posiadają w trakcie edukacji. Nauczyciel rozwija także zainteresowania dzieci, kształtuje zdolności poznawcze oraz światopogląd;

– funkcje praktyczno zawodowe, funkcje te realizowane są w szczególności w szkołach zawodowych, gdzie to nauczyciel przekazuje uczniom wiadomości z konkretną działalnością. Kształtując ich umiejętności i nawyki specjalistyczne;

– funkcje społeczno – zawodowe, nauczyciel w procesie dydaktyczno – wychowawczym przygotowuje swoich uczniów w węższym bądź szerszym zakresie do udziału w życiu społecznym, pokazuje jak budować relacje między rówieśnikami.

Z kolei A. Janowski wśród wielu różnych ról (funkcji) nauczyciela wymienia: organizowanie życia klasy w toku lekcji; mobilizowanie uczniów do nauki; udzielanie pomocy uczącym się; doradzanie uczniom i udzielanie im wsparcia; rolę eksperta: nauczyciel pomaga uczniom w zakresie nauczanego przedmiotu.

Podstawowymi funkcjami jakie nauczyciel powinien rzetelnie wypełniać są: funkcja dydaktyczna; funkcja wychowawcza; funkcja opiekuńcza.

Do każdej z tych funkcji przypisane są konkretne zadania, które nauczyciel zobowiązany jest wypełniać.

Itak do funkcji dydaktycznej zaliczanych jest kilka podstawowych zadań takich jak *«przyswajanie wiedzy i umiejętności, rozwijanie funkcji intelektualno-poznawczych, motywowanie do uczenia się oraz rozwijanie różnorodnych zainteresowań.»*

Natomiast do funkcji wychowawczych zalicza się takie zadania jak *«uspołecznianie dzieci poprzez podejmowanie działań na rzecz klasy, szkoły bądź swoich kolegów.»* Nauczyciel oprócz tego, że jest dla nich wzorem do naśladowania to zadaniem jego jest również wspieranie wychowanków.

Zadania dotyczące funkcji opiekuńczej dotyczą *«zapewnienia dobrego samopoczucia wszystkich dzieci w szkole, troska o bezpieczeństwo i zapewnienie różnorodnych form rekreacji.»* Nauczyciel ma za zadanie zapewnić swoim uczniom bezpieczeństwo podczas całego pobytu w szkole. Za zadanie ma również stworzyć jak najbardziej przyjazną i komfortową atmosferę dla ucznia, by dziecko czuło się swobodnie.

Inaczej do klasyfikacji zadań nauczyciela podchodzi S. Krawcewicz, ponieważ obejmuje on zadania nauczycieli w cztery grupy.

Pierwsza grupa dotyczy organizacji procesu nauczania, uczenia się oraz opieki nad uczniem. Ponadto obejmuje realizację programów nauczania i wychowania. Zadaniem nauczyciela w tej grupie jest także dbanie o to by uczniowie osiągnęli jak najlepsze wyniki pracy. Nauczyciel musi dbać także o to by realizować zadania związane z poznawaniem swoich podopiecznych, wdrażanie ich do systematycznej pracy, a także troska o stan zdrowia oraz kulturę zachowania.

W drugiej grupie nauczyciel musi wypełniać obowiązki i czynności związane ze współdziałaniem z dyrektorem oraz radą pedagogiczną. Nauczyciel musi umieć zadbać o interesy swojej klasy i przedstawić je przed radą pedagogiczną czy dyrektorem placówki. Musi pamiętać o dostarczaniu wszystkich ważnych dokumentów na czas do dyrekcji.

Trzecia grupa obejmuje zadania nauczyciela wobec rodziców i środowiska. Musi on zadbać o to jak będzie spoztrzegany przez rodziców uczniów oraz środowisko lokalne w którym pracuje. Wypełniać swoje obowiązki względem rodziców.

Czwarta i ostatnia grupa obejmuje obowiązki i czynności dotyczące doskonalenia i samokształcenia zawodowego. Nauczyciel przez cały czas swojej pracy musi się edukować, pogłębiać swoją wiedzę. Nie może wyjść z założenia, że skoro ukończył studia to już nie musi się dalej kształcić. Nic bardziej mylnego bycie nauczycielem zobowiązuje do tego by się kształcić. Nauczyciel musi być cały czas na bieżąco we wciąż zmieniającym się świecie.

Nauczyciel musi pamiętać, że jest on przykładem dla swoich uczniów w każdej sytuacji.

Rozwój zawodowy nauczyciela współczesnego

Rozwój to *«proces kierunkowych przemian, w którego toku obiekty przechodzą od form lub stanów prostszych, mniej doskonałych form lub stanów bardziej złożonych, doskonalszych pod określonym względem; tak rozumiane pojęcie jest ściśle związane z pojęciem postępu»*. Od dawna wiadomo, iż w warunkach tak przyspieszonego tempa rozwoju nauki i techniki, a także przemian oświatowych, nauczyciele nie są w stanie opanować takiej wiedzy i technik umiejętności, które wystarczyłyby im na cały okres aktywności zawodowej. Niewątpliwie zawód ten należy do profesji twórczych, innowacyjnych, który stale się rozwija. Również misja nauczyciela ciągle ewoluuje. Rozwój zawodowy nauczyciela jest jego powinnością jako profesjonalisty.

Reforma oświaty wprowadziła możliwość wielostopniowego awansu zawodowego nauczycieli, a procedura ich uzyskiwania wynika z przepisów: Karty nauczyciela (ustawa z dnia 26 stycznia 1982r. i z późniejszymi zmianami); rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z 1 marca 2013r. w sprawie uzyskiwania stopni awansu zawodowego przez nauczycieli.

Według ustawy Karty Nauczyciela wymagania kwalifikacyjne na stanowisko nauczyciela może zajmować osoba, która: 1) posiada wyższe wykształcenie z odpowiednim przygotowaniem pedagogicznym lub ukończyła zakład kształcenia nauczycieli i podejmuje pracę na stanowisku, do którego są to wystarczające kwalifikacje; 2) przestrzega podstawowych zasad moralnych; 3) spełnia warunki zdrowotne niezbędne do wykonywania zawodu.

Karta nauczyciela w rozdziale 3a ustala cztery hierarchiczne stopnie awansu zawodowego nauczycieli: nauczyciel stażysta; nauczyciel kontraktowy; nauczyciel mianowany; nauczyciel dyplomowany.

Osoba, która nie posiada stopnia awansu zawodowego z dniem nawiązania stosunku pracy w szkole uzyskuje stopień nauczyciela stażysty. Nauczyciele akademiccy legitymujący się co najmniej trzyletnim okresem pracy w szkole wyższej lub osoby posiadające co najmniej pięcioletni okres pracy i znaczący dorobek zawodowy uzyskują z dniem nawiązania stosunku pracy w szkole stopień nauczyciela kontraktowego. Natomiast nauczyciele akademiccy, posiadający stopień naukowy oraz legitymujący się co najmniej 3 – letnim okresem pracy w szkole wyższej, z dniem nawiązania stosunku pracy w zakładzie kształcenia nauczycieli lub kolegium pracowników służb społecznych uzyskują stopień nauczyciela mianowanego.

Warunkiem nadania nauczycielowi kolejnego stopnia awansu zawodowego jest spełnienie wymagań kwalifikacyjnych o których była mowa wyżej, a także: w przypadku nauczyciela stażysty – uzyskanie akceptacji komisji kwalifikacyjnej po przeprowadzonej rozmowie; w przypadku nauczyciela kontraktowego – zdanie egzaminu przed komisją kwalifikacyjną; w przypadku nauczyciela mianowanego – uzyskanie akceptacji komisji kwalifikacyjnej po dokonaniu analizy dorobku zawodowego nauczyciela i przeprowadzonej rozmowie.

Nauczyciel stażysta ubiegający się o stopień nauczyciela kontraktowego musi posiadać odpowiednie wymagania kwalifikacyjne. Rozpoczyna on staż z dniem nawiązania stosunku pracy, staż ten trwa 9 miesięcy. W przypadku nauczycieli ubiegających się o awans na stopień nauczyciela mianowanego i dyplomowanego staż trwa 2 lata i 9 miesięcy. Taki staż rozpoczyna się zawsze z dniem 1 września na wniosek nauczyciela skierowany do dyrektora szkoły.

Odbycie stażu jest najważniejszym wymogiem całego procesu awansu zawodowego nauczyciela, gdyż w tym okresie mają dokonywać się największe zmiany w jakości pracy nauczyciela, a także ma nastąpić trwały proces rozwoju, polegający przede wszystkim na doskonaleniu pracy dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej; zastosowaniu nowoczesnych metod nauczania i wychowania; wykazaniu innowacyjności i postępu pedagogicznego.

Dlatego tak rozumiany staż ma sens. Nie należy traktować stażu jako formalnej konieczności, jako tylko zaliczenia bez jakichkolwiek efektów wiążących się z doskonaleniem i kształcaniem, a także z nabywaniem nowych umiejętności i kompetencji zupełnie mija się z celem.

Nauczyciel stażysta w okresie stażu realizuje własny plan rozwoju zawodowego zatwierdzony przez dyrektora szkoły, uwzględniający wymagania. Po zakończeniu stażu nauczyciel stażysta składa dyrektorowi szkoły sprawozdanie z realizacji tego planu.

Plan rozwoju zawodowego musi cechować się oryginalnością i konkretnością. W planie rozwoju zawodowego należy ustalić cele i zadania jakie chce się przedsięwziąć oraz środki, które będą potrzebne do ich realizacji. Plan jednak musi uwzględniać wymagania jakie wynikają z rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej w sprawie uzyskiwania stopnia awansu zawodowego przez nauczycieli, które zawierają:

- powinności do zrealizowania nauczycieli ubiegających się o awans na stopień nauczyciela kontraktowego, mianowanego i dyplomowanego

W trakcie trwania stażu nauczyciel powinien:

Nauczyciel stażysta ubiegający się o awans na stopień nauczyciela kontraktowego w okresie odbywania stażu powinien w szczególności:

- poznawać organizację, zadania i zasady funkcjonowania szkoły w tym:

- a) przepisy związane z funkcjonowaniem szkoły;
- b) sposób prowadzenia dokumentacji obowiązującej w szkole;
- c) przepisy dotyczące zapewnienia bezpiecznych i higienicznych warunków nauki i pracy.

- uczestniczyć jako obserwator w zajęciach prowadzonych przez opiekuna stażu lub innych nauczycieli, w wymiarze co najmniej jednej godziny zajęć w miesiącu, oraz omawiać z prowadzącym obserwowane zajęcia;

- prowadzić zajęcia z uczniami, w obecności opiekuna stażu lub dyrektora szkoły, w wymiarze co najmniej jednej godziny zajęć w miesiącu, oraz omawiając je z osobą, w obecności której zajęcia zostały przeprowadzone;

- uczestniczyć w wewnątrzszkolnych formach doskonalenia zawodowego nauczycieli.

Nauczyciel kontraktowy ubiegający się o awans na stopień nauczyciela mianowanego w okresie odbywania stażu powinien w szczególności:

- uczestniczyć w pracach organów szkoły związanych z realizacją zadań dydaktycznych, wychowawczych, opiekuńczych lub innych wynikających ze statutu szkoły oraz potrzeb szkoły i środowiska lokalnego,

- pogłębiać wiedzę i umiejętności zawodowe, samodzielnie lub przez udział w różnych formach kształcenia ustawicznego,

- poznawać przepisy dotyczące systemu oświaty.

Nauczyciel mianowany ubiegający się o awans na stopień nauczyciela dyplomowanego w okresie odbywania stażu powinien w szczególności:

- podejmować działania mające na celu doskonalenie warsztatu i metod pracy, w tym doskonaleniu umiejętności stosowania technologii informacyjnej i komunikacyjnej,
- realizować zadania służące podniesieniu jakości pracy szkoły,
- pogłębianiu wiedzy i umiejętności służące własnemu rozwojowi oraz podniesieniu jakości pracy szkoły, samodzielnie lub przez udział w różnych formach kształcenia ustawicznego.

Wykaz wymagań kwalifikacyjnych umożliwiających uzyskanie awansu na stopień nauczyciela kontraktowego, mianowanego i dyplomowanego

Wymagania niezbędne do uzyskania stopnia nauczyciela kontraktowego obejmują:

- znajomość organizacji, zadań i zasad funkcjonowania szkoły, w której nauczyciel odbywał staż;
- umiejętność prowadzenia zajęć w sposób zapewniający

właściwą realizację statutowych zadań szkoły, w której nauczyciel odbywał staż;

- znajomość środowiska uczniów, ich problemów oraz umiejętności współpracy ze środowiskiem uczniów;

- Umiejętność omawiania prowadzonych zajęć.

Ponadto nauczyciel odbywający staż powinien szczegółowo dokumentować przebieg własnego stażu, a w szczególności zbierać materiały dotyczące realizacji określonych zadań z własnego planu rozwoju. Taka dokumentacja będzie świadczyć o zaangażowaniu nauczyciela we własny rozwój i może w znacznym stopniu przyczynić się do pozytywnej oceny przebiegu stażu.

Wymagania niezbędne do uzyskania stopnia nauczyciela mianowanego obejmują:

- umiejętności organizacji i doskonalenie warsztatu pracy, dokonywania ewaluacji własnych działań, a także ocenianie ich skuteczności i dokonywania zmian w tych działaniach;

- umiejętność uwzględniana w pracy potrzeb rozwojowych uczniów, problematyki środowiska lokalnego oraz współczesnych problemów społecznych i cywilizacyjnych;

- umiejętność wykorzystania w pracy technologii informacyjnej i komunikacyjnej;

- umiejętność zastosowania wiedzy z zakresu psychologii, pedagogiki i dydaktyki oraz ogólnych zagadnień z zakresu oświaty, pomocy społecznej i postępowania w sprawach nieletnich w rozwiązywaniu problemów związanych z zakresem realizowanych przez nauczyciela zadań;

- umiejętność posługiwania się przepisami dotyczącymi systemu oświaty, pomocy społecznej lub postępowania w sprawach nieletnich w zakresie funkcjonowania szkoły w której nauczyciel odbywa staż.

Wymagania niezbędne do uzyskania stopnia nauczyciela dyplomowanego obejmują:

- uzyskanie pozytywnych efektów w pracy dydaktycznej, wychowawczej lub opiekuńczej na skutek wdrożenia działań mających na celu doskonalenie pracy własnej i podniesienie pracy szkoły, uzyskanie pozytywnych efektów w zakresie realizacji zadań odpowiednio na rzecz oświaty, pomocy społecznej lub postępowania w sprawach nieletnich, w związku z zajmowanym stanowiskiem lub pełnioną funkcją;

- wykorzystywanie w pracy technologii informacyjnej i komunikacyjnej;

- umiejętność dzielenia się wiedzą i doświadczeniem z innymi nauczycielami, w tym przez prowadzenie otwartych zajęć, w szczególności dla nauczycieli stażystów i nauczycieli kontraktowych, prowadzenie zajęć dla nauczycieli w ramach wewnętrznego doskonalenia zawodowego lub innych zajęć;

- realizację co najmniej trzech z następujących zadań:

- a) opracowanie i wdrożenie programu działań edukacyjnych, wychowawczych, opiekuńczych lub innych związanych odpowiednio z oświatą, pomocą społeczną lub postępowaniem w sprawach nieletnich;

- b) wykonywanie zadań doradcy metodycznego, egzaminatora okręgowej komisji egzaminacyjnej, eksperta komisji kwalifikacyjnej lub egzaminacyjnej dla nauczycieli ubiegających się o awans zawodowy, rzeczoznawcy do spraw podręczników;

- c) poszerzanie zakresu działań szkoły, a szczególności dotyczących zadań dydaktycznych, wychowawczych lub opiekuńczych;

- d) ukazanie umiejętności posługiwania się językiem obcym na poziomie zaawansowanym;

- e) wykonywanie zadań na rzecz oświaty, pomocy społecznej lub postępowania w sprawach nieletnich we współpracy z innymi osobami, instytucjami samorządowymi lub innymi podmiotami;

- f) uzyskanie innych znaczących osiągnięć w pracy zawodowej.

- 1) umiejętność rozpoznawania i rozwiązywania problemów edukacyjnych, wychowawczych lub innych, z uwzględnieniem specyfiki, typu i rodzaju szkoły w której nauczyciel jest zatrudniony.

Zadaniem **dyrektora szkoły** jest wyjście z daleko idącą pomocą nauczycielowi rozpoczynającemu staż oraz zapewnienie mu odpowiednich warunków poprzez:

- przydzielenie nauczycielowi stażyście i kontraktowemu, odbywającemu staż opiekuna spośród nauczycieli mianowanych lub dyplomowanych,
- zapewnienie właściwego przebiegu stażu, m.in. zapewnienie możliwości obserwacji zajęć nauczycieli oraz udziału w formach kształcenia ustawicznego,
- obserwowanie i omawianie zadań realizowanych przez nauczyciela,
- korzystanie z pomocy merytorycznej i metodycznej poradni psychologiczno –pedagogicznej lub innych placówek i instytucji oświatowych.

Kolejną bardzo ważną kwestią podczas awansu zawodowego nauczycieli jest przydzielenie **opiekuna stażu** nauczycielowi stażyście oraz nauczycielowi kontraktowemu. Zadaniem opiekuna stażu jest udzielanie wszelkiej pomocy nauczycielowi odbywającemu staż. Udzieleniu pomocy w szczególności podczas opracowywania własnego planu rozwoju zawodowego i realizacji tego planu. Dlatego opiekun stażu zobowiązany jest m.in. do hospitacji zajęć prowadzonych przez nauczyciela odbywającego staż oraz do zapraszania go na własne zajęcia. Pełnienie funkcji opiekuna stażu zobowiązuje do opracowania projektu oceny dorobku zawodowego nauczyciela za okres stażu, co niewątpliwie może mieć duży wpływ na uzyskanie awansu zawodowego.

Na zakończenie stażu nauczyciel odbywający staż ma obowiązek opracować sprawozdanie z realizacji własnego planu rozwoju zawodowego i przedkłada go dyrektorowi szkoły. Sprawozdanie takie powinno zawierać szczegółowy opis realizacji z zadań własnego planu rozwoju zawodowego oraz opis dorobku zawodowego w okresie trwającego stażu, a załącznikami powinny być dokumenty i materiały potwierdzające realizację zadań i osiągnięte efekty.

Ocena dorobku zawodowego nauczyciela za okres stażu dokonywana jest przez dyrektora szkoły w terminie nie dłuższym niż 21 dni od dnia złożenia sprawozdania z uwzględnieniem: stopnia realizacji planu rozwoju zawodowego nauczyciela; opinii rady rodziców; w przypadku nauczyciela stażysty i kontraktowego - po zapoznaniu się z projektem oceny opracowanej przez opiekuna stażu.

Rada rodziców powinna przedstawić swoją opinię w terminie 14 dni od otrzymania zawiadomienia o dokonywanej ocenie dorobku zawodowego nauczyciela. Przedstawioną opinię przez radę rodziców dyrektor szkoły powinien uwzględnić w dokonywanej ocenie, aczkolwiek nieprzedstawienie opinii przez radę rodziców nie wstrzymuje dokonania oceny dorobku zawodowego nauczycieli. Ocena dorobku zawodowego nauczyciela może być pozytywna bądź negatywna. Taka ocena sporządzona jest na piśmie i zawiera uzasadnienie oraz pouczenie o możliwości wniesienia odwołania. Od dorobku zawodowego za okres stażu nauczyciel może złożyć odwołanie w terminie 14 dni od dnia jej otrzymania od organu sprawującego nadzór pedagogiczny. Organ ten powinien rozpatrzyć odwołanie w terminie 21 dni i ustalić ostateczną ocenę dorobku zawodowego nauczyciela za okres stażu. W momencie, gdy ostateczna ocena dorobku zawodowego nauczyciela za okres stażu dokonana przez organ sprawujący nadzór pedagogiczny jest negatywna, ponowna ocena dorobku może być dokonana po odbyciu, na wniosek nauczyciela i za zgodą dyrektora szkoły, jednego dodatkowego stażu w wymiarze 9 miesięcy.

Po uzyskaniu pozytywnej oceny dorobku zawodowego nauczyciel stażysta i nauczyciel kontraktowy składają wniosek o podjęcie odpowiedniego postępowania kwalifikacyjnego lub egzaminacyjnego w roku uzyskania takiej oceny. Nauczyciel mianowany może złożyć wniosek o podjęcie postępowania kwalifikacyjnego w okresie 3 lat od dnia otrzymania pozytywnej

oceny dorobku zawodowego za okres stażu. Natomiast jeśli nie zostały dotrzymane terminy złożenia wniosków nauczyciel zobowiązany jest do odbycia ponownego stażu w pełnym wymiarze.

Komisję kwalifikacyjną dla nauczycieli ubiegających się o awans na stopień nauczyciela kontraktowego powołuje dyrektor szkoły i w skład takiej komisji wchodzi: dyrektor (wicedyrektor), jako jej przewodniczący; przewodniczący zespołu przedmiotowego (wychowawczego), a jeżeli w szkole nie został taki powołany – nauczyciel mianowany lub dyplomowany zatrudniony w szkole; opiekun stażu.

Natomiast komisję egzaminacyjną dla nauczycieli ubiegających się o awans na stopień nauczyciela mianowanego powołuje organ prowadzący szkołę, a w skład wchodzi: przedstawiciel organu prowadzącego szkołę, jako jej przewodniczący; przedstawiciel organu sprawującego nadzór pedagogiczny; dyrektor szkoły; dwaj eksperci listy ekspertów ustalonej przez ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania.

Komisję kwalifikacyjną dla nauczycieli ubiegających się o awans na stopień nauczyciela dyplomowanego powołuje organ sprawujący nadzór pedagogiczny, w którego skład wchodzi: przedstawiciel organu sprawującego nadzór pedagogiczny, jako jej przewodniczący; dyrektor szkoły, z wyjątkiem przypadku kiedy o awans stara się dyrektor szkoły; trzech ekspertów z listy ekspertów ustalonej przez ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania.

Komisja kwalifikacyjna przeprowadza rozmowę kwalifikacyjną, podczas której nauczyciel stażysta ubiegający się o awans na stopień nauczyciela kontraktowego przedstawia sprawozdanie z realizacji planu rozwoju zawodowego oraz odpowiada na pytania członków komisji dotyczące wymagań jakie były przedstawione wyżej.

W przypadku nauczyciela kontraktowego starającego się o awans na stopień nauczyciela mianowanego komisja egzaminacyjna przeprowadza egzamin podczas, którego nauczyciel dokonuje prezentacji dorobku zawodowego oraz odpowiada na pytania członków komisji dotyczące wymagań.

Komisja powołana w przypadku nauczyciela mianowanego, który stara się o stopień nauczyciela dyplomowanego analizuje dorobek zawodowy nauczyciela na podstawie przedłożonej dokumentacji oraz przeprowadzonej rozmowy, podczas której nauczyciel odpowiada na pytania członków komisji dotyczące wpływu działań i zadań zrealizowanych przez nauczyciela w okresie stażu na podniesienie jakości pracy szkoły, w której nauczyciel odbywał staż.

Jeżeli nauczyciel nie uzyskał akceptacji komisji kwalifikacyjnej lub egzaminacyjnej, może ponownie złożyć wniosek o postępowanie kwalifikacyjne lub egzaminacyjne po odbyciu na swój wniosek i za zgodą dyrektora szkoły, dodatkowego stażu w wymiarze 9 miesięcy. Z tym, że nauczyciel stażysta oraz nauczyciel kontraktowy mogą tylko jeden raz w tej samej szkole przystąpić do ponownej rozmowy z komisją kwalifikacyjną bądź do egzaminu przed komisją egzaminacyjną. Natomiast nauczyciel mianowany po drugiej «poraźce» może ponownie ubiegać się o stopień nauczyciela dyplomowanego, z tym że musi jeszcze raz rozpocząć całą procedurę od początku, czyli od stażu w pełnym wymiarze 2 lat i 9 miesięcy.

Akt nadania stopnia awansu zawodowego nauczyciela – nauczyciel, który uzyskał akceptację komisji kwalifikacyjnej czy też egzaminacyjnej w drodze decyzji administracyjnej otrzymuje od odpowiedniego organu akt nadania stopnia awansu zawodowego: nauczycielowi stażyście stopień nauczyciela kontraktowego nadaje dyrektor szkoły; nauczycielowi kontraktowemu stopień nauczyciela mianowanego nadaje organ prowadzący szkołę; nauczycielowi mianowanemu stopień nauczyciela dyplomowanego nadaje organ sprawujący nadzór pedagogiczny.

Poniższa tabela przedstawia najważniejsze elementy procedury ubiegania się o poszczególne stopnie awansu zawodowego.

Zestawienie najważniejszych elementów procedury ubiegania się o poszczególne stopnie awansu zawodowego nauczycieli.

Elementy procedury ubiegania się o awans zawodowy	Nauczyciel stażysta kontraktowy	Nauczyciel kontraktowy mianowany	Nauczyciel mianowany dyplomowany
Staż	9 miesięcy	2 lata 9 miesięcy	2 lata 9 miesięcy
Wymagania kwalifikacyjne	pełne	pełne	pełne
Termin rozpoczęcia stażu	z dniem nawiązania stosunku pracy	1 września	1 września
Opiekun stażu	Tak	tak	Nie
Ocena dorobku zawodowego	Pozytywna	pozytywna	Pozytywna
Termin złożenia wniosku o postępowanie kwalifikacyjne lub egzaminacyjne	14 dni od otrzymania oceny dorobku - do dyrektora	14 dni od otrzymania oceny dorobku - od organu prowadzącego szkołę	3 lata od otrzymania oceny dorobku - od organu sprawującego nadzór pedagogiczny
Organ powołujący komisje kwalifikacyjną lub egzaminacyjną	Dyrektor szkoły	Organ prowadzący szkołę	Organ sprawujący nadzór pedagogiczny
Forma rozpatrzenia wniosku	Rozmowa kwalifikacyjna	Egzamin	Rozpatrzenie złożonych dokumentów
Organ uprawniony do nadania stopnia awansu zawodowego	Dyrektor szkoły	Organ prowadzący szkołę	Organ sprawujący nadzór pedagogiczny
Ocena negatywna dorobku - dodatkowy staż	9 miesięcy na wniosek nauczyciela	9 miesięcy na wniosek nauczyciela	9 miesięcy na wniosek nauczyciela
Brak akceptacji komisji kwalifikacyjnej lub egzaminacyjnej - dodatkowy staż	9 miesięcy na wniosek nauczyciela za zgodną dyrektora - tylko jeden raz w danej szkole	9 miesięcy na wniosek nauczyciela za zgodną dyrektora - tylko jeden raz w danej szkole	9 miesięcy na wniosek nauczyciela za zgodną dyrektora
Ponowny brak akceptacji komisji kwalifikacyjnej	Nie dotyczy	Nie dotyczy	Ponowny staż w wymiarze 2 lat i 9 miesięcy

Źródło: Awans zawodowy nauczycieli poradnik, Instytut Promocji Nauczycieli «Solidarność», Opole 2000, s. 12

Autorzy raportu UNESCO dostrzegają ważną rolę nauczyciela w procesie edukacji dla przyszłości. Twierdzą, że to od nauczycieli i ich pracy w dużej mierze zależy stosunek młodych ludzi do nauki i imperatywu uczenia się przez całe życie.

Odgrywają oni kluczową rolę w kształtowaniu pozytywnych lub negatywnych postaw wobec nauki. Powinni zatem rozbudzać ciekawość uczniów, rozwijać ich samodzielność, tworzyć warunki niezbędne do edukacji formalnej i ustawicznej. Dlatego przed nauczycielami i szkołą stoi ważne zadanie – uatrakcyjnienie szkoły i dostarczenie uczniom narzędzi do rzeczywistego zrozumienia społeczeństwa informacyjnego.

Bibliografia:

1. Awans zawodowy nauczycieli poradnik, Instytut Promocji Nauczycieli «Solidarność», Opole 2000.
2. Badura E. Emocjonalne uwarunkowania autorytetu nauczyciela, WSiP, Warszawa 1981
3. Dawid J.W. O duszy nauczycielstwa, w: Osobowość nauczyciela W. Okoń, Państwowe Zakłady

4. Wydawnictw Szkolnych, Warszawa 1962.
5. Encyklopedia Pedagogiczna XXI w Tom I, „Żak”, Warszawa 2003.
6. Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku, Tom III, „Żak”, Warszawa 2003.
7. Gordon T, Wychowanie bez porażek, PAX, Warszawa 1994.
8. Janowski A, Pedagogika praktyczna, Warszawa 2002.
9. Jazukiewicz J, Autorytet nauczyciela, w: Encyklopedia XXI wieku Tom I, „ŻAK”, Warszawa 2003.
10. Karta nauczyciela ustawa z dnia 26.01.1982 ogłoszona dnia 12.02.2014 r.
11. Krawciewicz S, Rola społeczna nauczyciela, w: Pedagogika: podręcznik akademicki, red. M. Godlewski,
12. Kubiacek B, Metody aktywizujące. Jak nauczyć uczniów uczenia się?, NOWIK, Opole 2007
13. Kuźma J, Pedagogia nauk kierującą mądrych, sprawiedliwych i dobrych nauczycieli, w: Rozwój zawodowy nauczyciela, red. H. Moroz, „Impuls”, Kraków Kraków 2001
14. Marcińczyk B, Autorytet osobowy: geneza i funkcje regulacyjne, US, Katowice 1991
15. Milerski B, B. Sliwerski, Pedagogika - Leksykon PWN, PWN, Warszawa 2000,
16. Muszkiet R, Nauczyciel w reformującej się szkole, Nowa Era, Poznań 2001
17. Nałaskowski S, Humanizm i podmiotowość w wychowaniu: na przykładzie szkolnych systemów wychowania w Polsce, Adam Marszałek, Toruń 1993
18. Okoń W, Osobowość nauczyciela, Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, Warszawa 1962
19. Olbrycht K, O roli przykładu, wzoru, autorytetu i mistrza w wychowaniu osobowym, wyd. Adam Marszałek; Toruń 2007
20. Pielachowski J, Rozwój i awans zawodowy nauczyciela, eMPiF, Poznań 2001
21. Sawisło M, Dla dobra dziecka. O warsztacie pracy nauczyciela – wychowawcy, „Impuls”, Kraków 2007
22. Strykowski W, J. Strykowska, J. Pielachowski, Kompetencje nauczyciela szkoły współczesnej, eMPI2, Poznań 2003
23. Wagner I, Stałość czy zmienność autorytetów, IMPULS, Kraków 2005

Гелена Мажец. Современный учитель, его задачи и профессиональное развитие.

Рассматривается проблема непрерывного профессионального развития учителя не только как необходимое и актуальное требование времени, но и его обязанность как профессионала. Проанализированы нормативные документы, регламентирующие квалификационные требования к учителям и устанавливают иерархию уровней их профессионального роста, а именно: учитель-стажёр, учитель, назначенный по контракту, учитель, назначенный по направлению, сертификационный преподаватель. Охарактеризованы условия карьерного роста учителей среди которых: стаж работы, сдача квалификационных экзаменов, анализ профессиональных достижений учителя и др. Сосредоточено внимание на роли международных организаций в развитии педагогического образования в будущем и создании необходимых условий для эффективной организации формального и неформального образования в течение всей жизни.

Ключевые слова: учитель, профессиональное развитие, непрерывное образование, условия карьерного роста.

Helena Mazhets. The modern teacher, his tasks and professional development.

In the article problem of continuous professional development of the teacher not only as a necessary and urgent requirement of time, but his duty as a professional is described. Normative documents regulating the qualification requirements for teachers and establish a hierarchy of levels of their professional development, namely the teacher trainee, teacher appointed on a contract, teacher appointed as certified teacher are analysed. Conditions of teachers career growth are characterized: work experience, submission of qualifying examinations, analysis of teacher professional achievements and others. The role of international organizations in the development of teacher education in the future and create the necessary conditions for the effective organization of formal and non-formal education throughout life is emphasised.

Key words: teacher, professional development, continuous education, career growth conditions.